

А. Г. Філінюк

**О. М. ЗАВАЛЬНЮК – ПРОФЕСОР КАФЕДРИ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА:
ДО 65-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

Як відомо, науково-педагогічна спільнота незалежної України сильна як своєю національно-державно-патріотичною позицією, полум'яними серцями, наповненими великою любов'ю до Батьківщини, рідного народу, загальним високим науковим потенціалом, прагненням широко реалізувати свої природні здібності і таланти в умовах глобалізації, європейського та євроатлантичного вибору, так і потужними інтелектуалами, інтелігентними особистостями, які присвячують себе шляхетній справі підготовки молодих, професійно зрілих кадрів української національної інтелігенції, вчать їх бути відданими своїй країні та обраній професії.

До когорти сучасних відомих представників вищої школи України належить Олександр Михайлович – людина, яка упродовж 40 безперервних років служить історичній науці, рідному університетові, справі, яку полюбив ще в студентські роки; фахівець у галузі історії освіти 1917-1920 рр., інших проблем новітньої історії та вітчизняного історичного краєзнавства.

Ювіляр народився 28 листопада 1951 р. в географічному центрі України, у м. Сміла Черкаської області в родині фронтовика-військовослужбовця, а згодом – вчителя математики, багатолітнього директора школи, талановитого педагога і патріота. Дитячі роки О.М. Завальнюка пройшли на Поділлі, куди переїхали на постійне місце проживання його батьки. Тато – Михайло Опанасович вирізнявся високою самодисципліною, вимогливістю, цілеспрямованістю, працелюбністю та нестримною жадобою до збагачення власних знань. Мама Ольга була винятково турботливою про дітей, життєрадісною, гостинною і вмілою господинею, завжди готовою прийти на допомогу ближньому, мала м'який, лагідний характер, випромінювала доброту та щирість, разом з тим вміла виявити характер і наполягти на своєму. Тож не дивно, що в атмосфері любові і культу працелюбності, чесності й порядності вкупі з дивовижною природою рідних Шустовець Олександр набув кращих рис і широкого духовного світу. В цьому неабиякий вплив справили велика любов до дітей і педагогічний талант улюблених учителів М.С. Березовської, М.П. Слабоус, Д.Й. Шевчук, які зуміли не лише дати глибокі знання та привити кращі людські якості своєму учневі, а й розгледіти і розвинути його природні здібності та нахили пе-

редавати знання іншим. Мабуть, саме тому, отримавши в 1968 р. атестат зрілості і золоту медаль, Олександр Завальнюк блискуче пройшов вступні випробування й став студентом історичного факультету тоді Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Нестримна жадоба до знань, висока начитаність та ерудиція, доброта і товариськість дуже швидко стали основою його яскравої особистості та авторитету як серед однокурсників, так і старших за курсами і віком студентів. На студентській лаві придбав на все життя друзів і однодумців – Івана Рибачка, Руслана Постолюкського, Геннадія Бондаренка, Михайла Михайлюка багатьох інших вихованців факультету. В фаховому і дослідницькому зростанні допитливого та енергійного студента неабияку роль відіграла участь у науковому гуртку П.Ф. Щербини, всеукраїнських і всесоюзних конкурсах наукових робіт, дипломи першого ступеня в яких він неодноразово завойовував.

Відтак у 1972 р. закінчив із відзнакою історичний факультет. Учителював у Крилівській середній школі на Рівненщині і Орининській середній школі-інтернаті – на Кам'янецьчині. Пройшов загартування в Збройних силах під час строкової служби в одній із військових частин, яка дислокувалася в Німецькій Демократичній Республіці. А в 1976 р. став остаточно на науково-педагогічну стежку, поступивши до аспірантури Київського педінституту ім. О.М. Горького. Після її закінчення в 1979 р. незмінно працює в нашому колективі.

У рідному виші пройшов усі найважливіші щаблі науково-педагогічного та організаційно-управлінського зростання – працював асистентом, старшим викладачем, здобув наукові ступені кандидата історичних наук (1980 р.) і доктора історичних наук (2011 р.), вчені звання доцента (1985 р.) і професора кафедри історії України (2006 р.), академіка трьох академій, члена Національної спілки краєзнавців України. Очолював упродовж 1993-2001 рр. історичний факультет, а в 2002-2013 – університет.

За його каденції навчальний заклад піднявся з педагогічного через державний (2003 р.) до національного університету та отримав ім'я його засновника професора Івана Огієнка (2008 р.), а головне трансформувався в потужний освітньо-науковий центр з передовими навчальними технологіями і плідною науково-дослідною роботою.

Олександр Михайлович – талановитий педагог і вчений, душевно багата Людина, визначальними рисами якої є глибокий професіоналізм, висока працездатність, блискуча лекторська майстерність, стратегічне мислення, відданість улюбленій справі, організованість, вимогливість, демократичність і цілеспрямованість у досягненні поставленої мети, щирість і доброта.

Усі роки науково-педагогічної діяльності в університеті Олександр Михайлович систематично удосконалює свою майстерність, прагне максимально вносити у навчальний процес найновіші досягнення українських істориків. Активно працює з педагогічною спільнотою області, зокрема виступає перед учителями-

істориками на курсах підвищення кваліфікації, які відбуваються по кілька разів на рік в стінах вишу, різних одноденних міських / виїзних семінарах, ознайомлює їх з новими науковими поглядами і підходами до висвітлення різних проблем новітньої доби вітчизняної історії, минулого нашого краю, намагається залучити своїх колишніх студентів до більш активної роботи над вдосконаленням свого професійного рівня, спільного вирішення з колективом історичного факультету навчально-методичних і науково-дослідних проєктів, які стосуються загальноосвітньої школи тощо.

Влітку 2012 р., після завершення другої каденції ректорської діяльності, кафедра історії України стала основним місцем роботи професора. В її колективі, де трудився з першого дня її створення понад 26 років, розгорнув потужну науково-педагогічну активність, яка наповнила навчальний процес свіжим, здоровим підходом, новаторством й відразу отримала позитивні відгуки на факультеті і, що не менш важливо, стала взірцем для інших членів кафедри, факультету, університету. Олександр Михайлович заявив себе однією з основних постатей кафедрального колективу: на високому рівні забезпечує викладання низки складних історичних дисциплін – новітньої історії України та «Проблеми становлення національної освіти в добу Української революції 1917-1921 рр.», далі розвиває свою науково-педагогічну майстерність, розробляє новаторські навчальні посібники, застосовує різноманітні ефективні форми і методи роботи зі студентами, що служить загальній справі та позитивно позначається на іміджі кафедри і факультету. Здійснює консультування докторантами та керівництво аспірантами, підготовкою випускових (кваліфікаційних) робіт студентів. До кожного виду своєї діяльності береться, як завжди, з наполегливістю, великим бажанням, організаторським хистом, набутим у попередні періоди своєї роботи. Читає ґрунтовні лекції, які формують широке і цілісне розуміння історичного шляху українського народу в новітню добу. Вміло обґрунтовує усі основні наукові положення, вчить студентів аналізувати історичні проблеми через історіографічний доробок українських вчених, робити сутнісні підсумки лекційного матеріалу, який запам'ятовується надовго. Його оригінальні електронні навчально-методичні матеріали для проведення семінарських занять користуються підвищеним попитом.

О. Завальнюк – вітчизняний історик, відомий в усій Україні. Упродовж десятиліть вчений активно працює над дослідженням складних наукових проблем, зокрема, освітньої політики і збройної боротьби за українську державність у 1917-1920 рр., окупаційної політики нацистів в Україні, постаті сучасної науки і освіти, але найбільше – становлення національної університетської системи освіти в добу Української революції. Як учений збагатив вітчизняну історіографію низкою фундаментальних індивідуальних і колективних монографій і книг, заповнивши чимало дослідницьких лакун щодо нашого минулого. Упродовж всього

періоду науково-педагогічної діяльності видав понад 600 наукових і науково-методичних праць, близько 80 з яких – монографії, книги, навчальні посібники, брошури.

Його зусиллями в 1998 р. започатковано науковий збірник «Освіта, наука і культура на Поділлі», який нині нараховує 22 томи. Як відповідальний редактор цього фахового наукового видання, заохочує до співпраці не тільки авторитетних вітчизняних і зарубіжних авторів, а й молодих дослідників, допомагає їх науковому становленню. За творчим задумом і загальною редакцією професора побачило світ три томи видання «Кам'янець-Подільський державний університет в особах». Професор упорядкував низку ювілейних видань, присвячених вченим-історикам. Активно співпрацюючи з вченими-архівістами, лише в 2012-2016 рр. забезпечив вихід у світ 7 документальних видань, а разом з професором С. Копиловим – 2-х унікальних збірників документів і матеріалів з історії Кам'янець-Подільського державного українського університету та його ректора Івана Огієнка. Принагідно підкреслимо, що зусиллями экс-ректора і чинного ректора університету підготовлено до друку третій документальний збірник з історії університету обсягом понад 1500 сторінок, що стане вагомим доробком до столітнього ювілею нашого вишу. Олександр Михайлович доклав неабияких зусиль до перереєстрації в 2016 р. трьох науково-періодичних видань історичного факультету – «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки», «Вісника Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки», «Освіта, наука і культура на Поділлі».

Ювіляр заснував і очолює наукову школу «Україна наприкінці ХІХ – у 30-х рр. ХХ ст.», в межах якої успішно захищено 2 докторські та 7 кандидатських дисертацій. З часу переходу на кафедру науковий доробок професора поповнився більш як 140 статтями в журналах і збірниках, а також участю у роботі 65 спеціальних міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міських і університетських наукових форумах. В очоленій ним спеціалізованій вченій раді здійснено захист 20 кандидатських дисертацій зі спеціальності 07.00.01 – історія України. У 2013-2016 рр. вчений виступив офіційним опонентом 6 докторських і кандидатських дисертацій та рецензентом 10 монографій, 6 навчальних посібників. Завдяки цьому в 2014 р. очолив науковий рейтинг вчених університету, а 2016-го став переможцем ХІ обласного конкурсу науково-дослідних робіт в галузі гуманітарних наук.

Ювіляр цілеспрямовано займається ще з студентських років історико-краєзнавчою проблематикою. Творчий доробок вченого, який налічує понад 600 праць, засвідчує, що близько трьох четвертих із них носять історико-краєзнавчий характер. З 2004 р. Олександр Михайлович – член Президії правління Національної спілки краєзнавців України та Національної ради з питань краєзнавства. Є головою осередку Українського історичного товариства ім. М.С. Грушевського. Невтомно популяризує в Україні діяль-

ність Кам'янець-Подільської міської організації НСК, про що засвідчує розлога публікація в науковому журналі «Краєзнавство» (2014, № 3-4).

Бере участь у місцевому самоврядуванні: в 1998-2002 рр. – як депутат Кам'янець-Подільської міської ради, у 2003-2006 рр. – як член виконкомі Кам'янець-Подільської міської ради, а в 2010-2015 рр. – як депутат Хмельницької обласної ради. До листопада 2015 р. очолював комісію з проведення щорічного конкурсу на кращі праці у різних галузях науки – фундаментальних, технічних, прикладних, гуманітарних, створеній при Хмельницькій обласній раді. Нині – її рядовий член від Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Очолює науково-експертну комісію вищу із перейменування топонімічних назв у м. Кам'янці-Подільському.

У середовищі української еліти кажуть, що вітчизняна історія разом із літературою, театром і народною піснею належать до стратегічних сфер, котрі формують і визначають зрілість нації. Олександр Михайлович своєю невтомною працею на всіх ділянках, які доручалися, демонструє безмірну відданість освіті, науці, родині, Батьківщині. Його особистий приклад дає досаді більше переконаності в тому, що цінність зерна визначається врожайністю, а цінність людини – тією реальною користю, яку вона приносить своєму ближньому, рідним, друзям, суспільству. Академік по праву належить до моральних авторитетів університету, уособлює плеяду найбільш колоритних професійних дослідників і краєзнавців, про що яскраво засвідчують численні монографії, книги, документальні видання, статті, історичні нариси, навчально-методичні праці та біобібліографічні покажчики.

Професор О. Завальнюк любить історичну науку, рідний факультет і університет, Подільський край і Україну загалом. Робить десятки різних пожертвувань у фонд підтримки воїнів АТО. Питання честі, порядності і гідності, дотримання раціональних стандартів для нього не пустий звук, вони є наріжними каменями високої людської та інтелектуальної культури вченого – його чи не найбільшого надбання. Завжди людяний, уважний, чуйний до проблем інших, зокрема й рядових працівників і студентської молоді, не шкодує свого часу для додаткової роботи з майбутніми спеціалістами, допомагаючи їм розібратися у складних питаннях історичного розвитку країни, сьогоденні, професійно зростати, отримує велике задоволення від праці, яка є міцним фундаментом його змістовного й корисного для спільної справи і великого українського загалу життя. Його добре пам'ятають і шанують випускники попередніх десятиліть. Щороку отримує по кілька запрошень для зустрічі з ними в стінах alma mater, які відбуваються у червні-липні. По можливості бере участь у зборах, розповідає своїм колишнім студентам про теперішній стан навчальної і наукової сфери, разом із ними згадує про життя їхнього курсу, називає багатьох по іменах, закликає і надалі бути патріотами і гідними

представниками рідного факультету в різних куточках України, не ігнорувати закликів до шкільної молоді ставати істориками у славетному Кам'янці-Подільському. Допомогає людям у вирішенні різних життєвих проблем, залишив помітний слід у житті трудового колективу, міської і обласної територіальних громад.

Олександр Михайлович – щасливий чоловік і батько. Разом із коханою дружиною і турботливою мамою Ольгою Йосипівною, яку досі ніжно називає Олечкою, вони виховали двох чарівних доньок – Олесю і Оксану, щиро та безмежно радіють трьом улюбленим онукам.

За паліду роботу та високі трудові успіхи і внесок у сучасне відродження України О. Завальнюк пошанований різними державними, відомчими і громадськими нагородами й відзначений престижними преміями. Серед них – почесне звання «Заслужений працівник освіти України», орден «Святий князь Володимир» IV ступеня, срібна медаль «Незалежність України», Почесна відзнака «Свята Софія», золота медаль «За заслуги в освіті», срібна медаль «За патріотизм» II ступеня тощо. Лише за останні роки за наполегливу науково-педагогічну і громадську діяльність на посаді професора Олександра Михайловича не раз відзначали заохочувальними нагородами. За вагомий внесок у дослідження і збереження культурної спадщини України він отримав звання лауреата Всеукраїнської премії імені Героя України Михайла Сікорського; за великий вклад у публікацію джерел з історії Поділля – лауреата Хмельницької обласної премії імені історика Пилипа Клименка в галузі архівознавства, історії та джерелознавства; удостоєний почесного звання «Флагман освіти і науки України»; нагороджений грамотами Міністерства освіти і науки України, обласної і міської рад, райдержадміністрації, 4 дипломами за визначні наукові досягнення в університеті, подяками за участь в університетській акції «Подаруй бібліотеці книгу». Його фотопортрет займає почесне місце в галереї «Провідні вчені К-ПНУ імені Івана Огієнка», а сам ювіляр перебуває в розквіті науково-педагогічної та наукової творчості.

Вітаючи Олександра Михайловича Завальнюка з 65-річчям від дня народження, редакційна колегія видання та кафедра історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка щиро зичать, щоб життя високоповажного ювіляра й далі наповнювалося світлом та радістю нових ідей, вдячності від держави та людей, далі розквітав барвистими кольорами сад Його мрій, задумів і планів, козацького здоров'я, повну чашу добра, великого сімейного та особистого щастя, усіх життєвих гараздів і творчого оптимізму на многії літа!

Отримано: 25.11.16